

Sunnmørsposten

**Innsendere:
Harald Skotheim
Camilla Hjelmeseth**

Innsendere: Camilla Hjelmseth og Harald Skotheim

Kontaktinfo: camilla.hjelmseth@smp.no og harald.skotheim@smp.no

Andre bidragsytere: Liv-Jorunn Håker (design), Eirik Meling (gravesjef), Linda Nygard-Sture (design), Staale Wattø (foto), Dag-Arne Alnes (utvikling), Einar Orten Trovåg, Birgitte Flote, Arne Per Andersen, Carl Alfred Dahl (journalist i Adresseavisen) og Margrethe Konstad (journalist i Adresseavisen).

Publiseringstidspunkt: Fra 8. januar 2024

Innhold

Innledning	2
Begynnelsen	3
Graving i nettverk.....	4
Innsynsarbeid	5
Innberetninger og kjennelser	5
Straffesaker hos politiet.....	5
Rettsavgjørelser og dommer	6
Innsyn hos Finanstilsynet.....	7
Erfaringer knyttet til innsynsarbeidet	7
Etikk	7
Kildevern.....	8
Samtidig imøtegåelse	8
Identifisering.....	9
Etter publisering.....	10
Metoder og verktøy	11
Lage nettverkskart	11
Bygge eget datasett	11
Organisering av regneark	12
Kunne vi jobbet smartere?	12
Fra regneark til nettverkskart.....	12
Datavasking og anonymisering.....	13
Visualisering og design	13
Tidslinjer og kart	13
KI-genererte illustrasjoner.....	14
Spesielle erfaringer	15
Motstand	16
Avslag på innsyn hos politiet	16
Utilgjengelighet	17

Organisering av arbeidet	18
Mappestruktur	19
Hva er nytt	19
Konsekvenser	20

Innledning

I artikkelserien «Konkursnettverket» har Sunnmørsposten avslørt metodene til et nettverk av personer som er involvert i konkurser over hele Norge. Mange driver på siden av loven.

Våre funn avdekker et tydelig mønster: Mange innad i nettverket tar ut penger ulovlig fra selskapene de er involvert i, driver for andres regning og bytter roller for å unngå ansvar. Dokumenter viser også hvordan enkelte personer i nettverket flytter penger og svindler banker. Hver enkeltstående konkurs har konsekvenser for dem som har levert tjenester til bedriftene. Samla påfører kriminaliteten samfunnet store kostnader.

Dette er en vanlig metode i nettverket vi har undersøkt: Det starter ved at det opprettes et selskap for å drive en restaurant fra leide lokaler. Driftsutstyret skaffes ofte fra en tidligere eier eller kjøpes billig. Deretter kjøper driverne mat- og drikkevarer og andre varer på kreditt, mens deler av inntektene fra driften brukes til private utgifter for eierne. Regnskapet føres kun delvis, og skatt og avgifter blir ikke betalt som de skal. For å få mer kreditt blåses verdien av selskapets eiendeler opp. Kort tid før konkursen henter de inn en stråmann som tar på seg ansvaret, mens de som faktisk har tatt pengene, går fri.

Ved å kartlegge ett konkret nettverk av restaurantdrivere, og systematisering av en omfattende mengde dokumenter som vi har fått ved hjelp av innsynsretten, har vi kunnet vise fram dette kriminelle mønsteret. Ved bruk av samme metode har vi også avdekket to regnskapsførerne som har fungert som «gode medhjelpere». Vi har også dokumentert at det er sjelden at lovbrύτεrne får nevneverdig straff fra påtalemyndigheten.

Enkeltvis kan sakene virke små. Dermed kan etterforskning bli prioritert ned, og sakene lagt bort. Det gir kriminaliteten gode vekstvilkår. I tillegg til at konkursskriminalitet kan føre til betydelige økonomiske tap for kreditorer, investorer og ansatte, fører det til at velferdsstaten går glipp av millioner av kroner.

Totale krav mot selskapene vi har undersøkt, er på 140 millioner kroner, men dette er bare noen av samfunnskostnadene. For eksempel kommer advokatsalærer, midler fra NAV Lønnsgaranti og kostnader knyttet til Skatteetaten og domstolene i tillegg.

Ved å la være å betale skatt og avgifter, har disse selskapene også et konkurransefortrinn mot selskaper som driver lovlydig. Til sist er virksomheten som gjennomføres et brudd mot samfunnskontrakten vi alle lever etter og et misbruk av konkursinstituttet.

Hittil er det publisert 31 saker i artikkelserien. Til å begynne med publiserte vi ti reportasjer om hva som hadde foregått i ti konkrete restaurantlokaler på Nordvestlandet. I tillegg lagde vi en reportasje om «Inger». Hun hadde vært samboer og drevet restaurant sammen med én av de sentrale personene i nettverket. Av frykt for represalier ville hun være anonym.

Vi valgte å knytte ti av reportasjene til restaurantlokaler, fordi det var dette vi mente var mest gjenkjennbart for leserne. Personene som har drevet restaurantene er relativt ukjente for folk flest, men vi så at en del adresser gikk igjen. Dette var gjerne restauranter som var godt kjent i bygda eller byen, og som de fleste innbyggerne hadde vært innom og spist hos på et eller annet tidspunkt. I noen bygder var dette kanskje eneste eller én av få restauranter. Vi presenterte reportasjene i et interaktivt kart, slik at leserne kunne klikke seg inn på de lokalene de var interessert i å lese om.

Etter hvert fulgte vi opp med reaksjoner, før vi lagde nye reportasjer om to regnskapsførere som var sterkt knyttet til konkursnettverket. For å få i land saken om den ene regnskapsføreren, Ferhat Güven, som var innstilt som Trondheims første finansbyråd, inngikk vi et samarbeid med Adresseavisen. På grunn av publiseringene valgte Güven å trekke seg fra stillingen.

I skrivende stund er ikke Sunnmørsposten ferdig å følge opp konkursnettverket.

Begynnelsen

Saken startet ved at Camilla, som er krimjournalist, satt på vakt og bladde i pressesidene på domstol som vanlig. Der dukket det opp en rettsavgjørelse som viste at politiet hadde fått tinglyst en heftelse (en registrert begrensning eller forpliktelse på en eiendom) i boligen til en mann i Ålesund. Mannen var siktet for grov hvitvasking av flere millioner kroner, og heftelsen skulle sikre verdier i forbindelse med et eventuelt inndragningskrav.

Politiet hadde først fått tinglyst heftelse for tre millioner kroner, men så hadde siktede anket avgjørelsen, og heftelsen ble nedjustert til én million kroner.

I avgjørelsen sto det at mannen drev restauranter, og at en del av overføringene kunne knyttes til omsetning herfra. Der sto også om to overføringer på rundt en halv million kroner til og fra to andre, navngitte personer.

Sunnmørsposten skrev en standard nyhetssak, som var anonymisert, om det som kom fram i kjennelsen. Og her kunne det ha stoppet.

Under intervjuet til saken var politiet opptatt av å presisere at mannen var siktet for hvitvasking gjennom sine private kontoer, og ikke gjennom kontoene til selskapene han hadde. Her slo skepsisen inn – er det ikke litt naivt å tenke at det ikke er lyssky aktivitet i selskapene dersom man har skjellig grunn til mistanke om grov hvitvasking i de private kontoene?

Vi bestemte oss for å se nærmere på saken, og tenkte i utgangspunktet at vi var på sporet av hvitvasking. Etter noen raske søk i åpne kilder som gule sider, proff.no og sosiale medier, fant vi enda flere personer som var tilknyttet den siktede enn de to som var navngitt i kjennelsen fra retten.

Vi begynte å ane konturene av et nettverk, og bevegde oss videre til betalingsverktøyet Visma Bizweb. Her kan vi se kronologisk historikk på selskaper, også etter at de har gått konkurs. Da vi fikk opp listene med roller i ulike konkurser til personene som var tilknyttet den siktede, så vi at dette like fullt kunne handle om konkursskriminalitet som hvitvasking.

I denne perioden var vi i startfasen av å innføre nye rutiner for hvordan vi driver gravejournalistikk. Vi hadde allerede gjort litt research og hatt noen uformelle samtaler om hva vi så for oss, før vi kjørte et formelt oppstartmøte den 9. mai. Her lagde vi en ideskisse, hvor vi blant annet definerte hypoteser og et minimums- og maksimumsnivå av hva vi så for oss at vi kunne oppnå.

Vi holder maksimumsnivået for oss selv, men minimumsnivået var: «*Nettverket av konkursryttere har påført Skatteetaten og private kreditorer økonomiske tap i millionklassen*». Dette må vi i alle fall kunne si at vi har oppnådd. Under punktet for hva som kan bli svake ledd i arbeidet, luftet vi tanken om at det kunne skje at ingen i nettverket ville snakke med oss allerede her.

Graving i nettverk

Det hele startet som nevnt med én restauranteier. Gjennom Bizweb kunne vi se hvilke selskaper han hadde hatt roller i, og andre personer som var involvert i disse. Bizweb er en abonnementstjeneste som gir næringslivsinformasjon. I tillegg til regnskapsinformasjon, finnes det også detaljert informasjon om personers verv og roller i selskaper og organisasjoner. Det gir også oversikt over hvem som har hatt sentrale verv, eller vært regnskapsfører, selv etter at selskapet er nedlagt og slettet fra Brønnøysundregisteret. Denne funksjonen har vært helt avgjørende for vår kartlegging av nettverket.

Ved å klikke oss videre inn på de aktuelle personene, oppdaget vi nye selskaper og deretter enda flere personer. Til slutt hadde vi systematisert over 270 personer og over 200 selskaper i et Excel-dokument, hvorav mer enn 140 av selskapene hadde gått konkurs.

Det er mulig å kjøpe datasett med blant annet bedrifter som har gått konkurs. Hadde vi kjøpt et slikt datasett, kunne vi lett ha antatt at én person sto bak flere konkurser. Men situasjonen viste seg å være mer kompleks. I mange tilfeller var de som var oppført med mange konkurser, stråmenn. Disse tar på seg ansvaret for selskapene, ofte relativt kort tid før konkurs er et faktum. De virkelige aktørene, de som sto bak konkursskriminaliteten, hadde kanskje bare én konkurs knyttet til navnet sitt. Hadde vi kun basert oss på kjøpte

data, ville vi trolig gått glipp av den virkelige historien. Navnene på de faktiske aktørene fant vi nemlig først i bostyrernes innberetninger for konkursbehandlingene.

Innsynsarbeid

Innberetninger og kjennelser

En innberetning er en bostyrers rapport til domstolen som gir innsikt i konkursbehandlingene. Disse er utformet ulikt avhengig av hvilken advokat som hadde skrevet dem, mens kjennelsene fra domstolen fulgte en standard mal. Etter hvert som vi kom over konkurser i Bizweb, ba vi om innsyn i innberetningene hos de forskjellige domstolene.

Dokumentmengden var stor, men ikke uoverkommelig. Dokumentene mottok vi jevnt fordelt over tid, noe som gjorde det naturlig å lese dem fortløpende.

Gjennom innberetningene visste vi hele tiden at vi var på riktig spor. Her skrev bostyrerne om direkte underslag, regnskapsovertredelser, svindel med kortterminaler, hvitvasking og mye mer.

Bostyrerne har mandat til blant annet å undersøke om det er begått straffbare forhold i selskapene. Mye av innholdet i reportasjene er basert på disse dokumentene.

I dag er KI-verktøy som kan oppsummere store dokumenter mer innarbeidet i redaksjonen, men da prosjektet startet var bruk av for eksempel ChatGPT ikke like vanlig. Å søke opp navn og adresser på tvers av innberetningene kunne vært en funksjon vi ville brukt i dag, men vi mener likevel det var vesentlig å lese alle innberetningene i detalj. Det ga oss en innsikt vi neppe ville fått med andre metoder. Nettverket vi kartla er komplisert og kaotisk, med detaljer og forbindelser på tvers av tid, bygder, byer og personer. Det ligner mer et flokete edderkoppnett enn et hierarkisk og organisert system. Ved å lese alle innberetningene, kunne vi lettere oppdage nye forbindelser når vi kom over noe kjent. Dette var avgjørende for å se helheten og sammenhengene i nettverket.

Hver konkurs i seg selv er kanskje ikke oppsiktsvekkende, men det er det totale omfanget og samarbeidet som vi har avdekket, som er prosjektets kjerne.

Straffesaker hos politiet

En del av hypotesen vår, var at personene som driver med konkursskriminalitet ikke blir straffet for det. For å kunne dokumentere dette hadde vi behov for innsyn hos politi og domstoler.

Vi tok tidlig kontakt med politiet, for det var åpenbart at vi kom til å ville intervju dem om det vi etter hvert kom over. Gjennom en kilde visste vi at det var flere straffesaker på personene vi undersøkte, men at mange av disse var henlagt på ulike koder.

For å få det fulle bildet ba vi om innsyn i alle straffesaker som involverte en liste med personer, som vi anså som mest sentrale. Vi sendte den første innsynsbegjæringen 2. juni 2023. Vi visste at vi hadde bedt om mye informasjon, og aksepterte avslaget da det kom. Vi ser likevel at kolleger i andre deler av landet får innsyn i slike mengder data fra politiet, også i saker som ikke er avsluttet.

Etter avslaget, ba vi om informasjon om hva som hadde skjedd med anmeldelsene i elleve konkrete konkurser som vi skulle skrive om. Dette gjorde vi i november 2023. Politiet i Møre og Romsdal valgte å behandle også dette som et innsynskrav, og ga avslag. Vi klagde til Statsadvokaten, og fikk etter hvert medhold. Vi skriver mer om denne prosessen under overskriften «Motstand».

Da vi slutten av februar 2024 fikk medhold i klagen, hadde det gått ni måneder siden vi starta innsynsprosessen. Endelig fikk vi informasjonen vi hadde bedt om, og da kunne vi se at 17 av 23 saker var henlagt. I noen var det heller ikke åpnet etterforskning.

Rettsavgjørelser og dommer

Det er ikke bare hos politiet man kan sjekke for å finne ut om noen er straffet. Det var også relevant å sjekke hvorvidt personene vi skulle skrive om hadde dommer på seg, enten det var knyttet til forretningsførsel eller annen type kriminalitet.

Vi hadde allerede sendt drøssevis med innsynsbegjæringer til domstolene for å få innberetninger og kjennelser – nå skulle vi også be om alle dommer og rettsavgjørelser på navngitte personer. Ved å argumentere for journalistisk virksomhet, og forklare litt av prosjektet vi drev med, fikk vi innsyn hos alle de relevante domstolene i Norge.

Domstoler vil ikke gi innsyn i dommer som er avsagt ved en annen domstol, fordi de ikke eier dokumentet. Vi fikk likevel hjelp ved at vi ble pekt i retning av hvilke domstoler som hadde treff på de oppgitte personene. Dette var noe vi hadde bedt om i innsynsbegjæringen. På den måten slapp vi å sende innsynsbegjæring til absolutt alle tingretter, men kunne gå rett på de hvor vi visste at det faktisk eksisterte dokumenter.

Ved hjelp av denne metoden kunne vi også dokumentere at personene vi skrev om i liten grad var domfelt for virksomheten vi hadde avdekket. En annen fordel ved å gjøre disse innsynene, var at vi fikk tilgang til tidligere konkursskarantenekjennelser. Dersom man søker på personer med konkursskarantene i andre kanaler, som Brønnøysundregistrene eller Konkursregisteret, vil man kun få treff på de med aktive karantener. Siden det vi skrev om strakk seg flere år tilbake i tid, var det relevant å se hvor mange ganger en person hadde fått konkursskarantene, og etter hvilke konkurser.

Siden dette var restauranter, krevde vi også innsyn i relevante dokumenter hos Arbeidstilsynet og Mattilsynet. Vi endte ikke opp med å sitere informasjon herfra i sakene vi skrev, men det ga oss nyttig innsikt i forretningsførselen til dem vi undersøkte.

Innsyn hos Finanstilsynet

Under kartleggingen av nettverket, så vi at noen regnskapsførere dukket opp påfallende ofte. Etter å ha lagt inn denne informasjonen i et regneark, kunne vi enkelt bruke filtre til å se hvem som dukket opp oftest. Vi bet oss merke i to navn: Svein Blindheim og Ferhat Güven.

For å kartlegge deres virke som regnskapsførere, ble det relevant å be om innsyn i dokumenter fra Finanstilsynet. I Svein Blindheims tilfelle, fikk vi innsyn i fire tilsynsrapporter som viste omfattende brudd på god regnskapsførerskikk. Vi fant også vedtak om tilbakekall av autorisasjon, og at Finanstilsynet hadde fått et varsel om at Blindheim fortsatte med ulovlig regnskapsførervirksomhet.

Ved å sjekke informasjon og datoer opp mot andre dokumenter, kunne vi avsløre at Blindheim hadde fortsatt den ulovlige virksomheten selv etter en advarsel fra Finanstilsynet, som også truet med politianmeldelse.

Vi ba også om innsyn i det vi fant av dokumenter knyttet til Ferhat Güvens regnskapsførervirksomhet. Disse viste at Finanstilsynet ikke hadde noe å utsette på hans arbeid som regnskapsfører. Våre avsløringer om Güven handlet hovedsakelig om hans sentrale verv i grove konkurser.

Erfaringer knyttet til innsynsarbeidet

- Husk å overholde fristen for nedlastning av mottatte dokumenter. Dette er særlig viktig hvis dokumentene er samlet inn manuelt fra avsenderen (for eksempel fra domstolene). Hvis fristen blir overskredet, kan ikke dokumentene sendes på nytt uten at hele arbeidet må gjøres om igjen.
- Brønnøysundregistrene har opplyst oss om at de fakturerer 500 kroner per time for å utlevere innberetninger knyttet til konkurser, og de beregner at det tar 15 minutter å behandle hver innberetning. Ikke at kostnaden er enorm, men den er unødvendig og skaper mye ekstra arbeid. Å be om samme dokumenter fra en domstol eller bostyrer er gratis, og går som regel raskere. I tillegg sladder Brønnøysundregistrene punktet «straffbare forhold» i innberetningene uten å gjøre en vurdering av innholdet.
- I etterpåklokskapens lys kunne vi ha brukt kunstig intelligens til å hente ut spesifikke data, som beløpene advokatene mottok i salær og hvem som ble oppnevnt som bostyrer, siden informasjonen var standardisert i kjennelsene.

Etikk

I arbeidet med Konkursnettverket oppstod flere etiske problemstillinger og dilemmaer som vi måtte ta stilling til. Nedenfor redegjør vi for noen av disse.

Kildevern

Blant de ti første sakene vi publiserte, var én artikkel basert på et intervju med en kvinne som vi anonymiserte som «Inger». Vi fant henne gjennom vårt innsynsarbeid og betraktet henne først som en kilde på lik linje med andre vi kontaktet for samtidig imøtegåelse.

Basert på dokumentasjonen vi hadde, mente vi at hun hadde deltatt i kritikkverdige forhold. Hun var også anmeldt og senere ilagt et forelegg for dette. (Før publisering ville ikke politiet bekrefte utfallet av anmeldelsen, men etter en klageprosess fikk vi bekreftet at hun hadde mottatt et forelegg.) Samtidig avdekket vår dokumentasjon og samtaler med en bostyrer som hadde håndtert konkursbehandlingen, også formildende forhold knyttet til henne. «Inger» selv, hevdet å ha blitt presset og lurt til å være med på konkursskriminaliteten.

Vi tok kontakt med henne for å gi henne mulighet til å forklare sin side av saken. Hun gikk med på å fortelle om sin involvering under forutsetning av at vi anonymiserte henne og ikke brukte bilder. Hun begrunnet dette med frykt for konsekvenser fra andre i nettverket.

Intervjuene med «Inger» ble gjennomført både over telefon og hjemme hos henne, og resulterte til slutt i en artikkel. Hun hadde vært samboer og drevet en restaurant sammen med en annen person i nettverket. Gjennom intervjuene beskrev hun hvordan konkursskriminalitet og annen kriminalitet ble utført. I disse impliserte hun andre, som også var anonymiserte i den endelige saka.

På grunn av kildevernet var det krevende å kontrollere opplysningene hun ga, men informasjonen samsvarte med tidligere funn. Vi vurderte at en konfrontasjon med eks-samboeren kunne bryte med kildevernet, men han fikk mulighet til å svare på påstandene som kom fram.

Etter en grundig gjennomgang, hvor journalister sammen med gravesjef og redaktører vurderte hver enkelt opplysning i en line-by-line-prosess, konkluderte vi med at hennes historie og vitnesbyrd var relevant for å forstå det indre livet i nettverket. Derfor valgte vi å publisere artikkelen.

Samtidig imøtegåelse

Før første publisering hadde vi valgt ut ei rekke personer og selskap vi ønsket å skrive om. Dramaturgisk hadde vi valgt å sette søkelys på kjente adresser i lokalsamfunn hvor disse personene og selskapene hadde vært involvert i restaurantdrift. Dette var for å skape gjenkjenning og nærhet for leserne. Det betydde samtidig at vi trolig ville måtte identifisere disse personene med navn og bilde, for å unngå at andre urettmessig ble mistenkt for sterke beskyldninger av faktisk art. Et annet poeng er at det ville vært veldig vanskelig for leseren å skille de ulike personene fra hverandre fordi de i stor grad er menn i samme alder med samme etniske opphav.

Med dette som bakteppe startet vi en prosess for samtidig imøtegåelse med opp mot 20 personer. For samtlige hadde vi god og tydelig dokumentasjon på at de hadde deltatt i konkursskriminalitet. Rent praktisk delte journalistene listen i to etter hvilke adresser de

hadde arbeidet mest med fram til dette tidspunktet, og de to journalistene startet med å ringe personene på samme tidspunkt. Årsaken til at vi valgte å gjøre det på denne måten, var bekymring for at de forskjellige personene i nettverket ville varsle hverandre. Vi tror i ettertid at den bekymringen stemte.

Vi kom i kontakt med flere, særlig i den første fasen. Samtlige vi kom i kontakt med gjorde det klart at de ikke ønsket verken å svare på spørsmål eller bidra til saken. Vi fortalte dem at vi likevel ville fortsette å arbeide med saken og at vi trolig ville identifisere dem ved navn og bilde. Vi forsøkte flere ganger å overtale dem til å fortelle sin side av saken eller svare på spørsmål. Til slutt fikk de tilsendt konkrete påstander og innhold i sakene som vi ønsket å publisere. Dette ble gjort på SMS til bekreftet telefonnummer, e-post og i ett tilfelle ved rekommandert brev. Vi forsøkte også flere ganger å oppsøke to arbeidsplasser, men vi fikk ikke så mye ut av det fordi vi ble fortalt at de aktuelle personene ikke var til stede akkurat da.

Ved noen få tilfeller klarte vi ikke å få kontakt i det hele tatt. De aller fleste personene dette gjaldt hadde flyttet utenlands. Vi forsøkte alle sosiale medier som var kjente for oss. Heldigvis var ikke disse personene bærende elementer for sakene vi ønsket å publisere, og siden påstandene mot dem var såpass alvorlige, var vår vurdering at det beste alternativet var å skrive dem ut av sakene. Alt arbeidet knyttet til samtidig imøtegåelse ble nøye loggført. (Se vedlegg 13: tilsvarslogg)

Identifisering

Som hovedregel skal man være varsom med identifisering av personer som omtales i forbindelse med klanderverdige eller straffbare forhold. I dette sakskomplekset valgte Sunnmørsposten, etter grundige vurderinger, likevel å identifisere 14 personer med navn ved første publisering. En del av dem ble også identifisert med bilde.

Slik ble det begrunnet:

- **Alvorlighetsgrad:** I de konkursene vi har undersøkt, har det kommet inn pengekrav på totalt over 140 millioner kroner. Staten går glipp av skatteinntekter, og bedrifter får ikke betalt for varene de har levert. I tillegg kommer utgiftene staten har med å behandle konkursene.
- **Relevant rolle:** Personene vi identifiserer har sentrale roller, som styreleder, daglig leder eller eier, i selskapene som blir omtalt.
- **Fare for gjentakelse:** Risikoen er stor for at konkursnettverket vil fortsette etter samme mønster dersom det forblir ukjent.
- **Fare for forveksling:** Ved full anonymisering er det mange uskyldige i restaurantbransjen som kan bli mistenkt.

Ellers ble det lagt vekt på at når vi hadde avdekket et skjult nettverk, måtte vi ha virkemidlene til å vise det fram. Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet og å avdekke kritikkverdige forhold. Selv om vi gjorde selvstendige

vurderinger knyttet til identifisering av hver enkelt, så er det en kjensgjerning at vi ikke kunne laget flere av disse sakene uten identifisering.

Måten en straffesak utvikler seg, kan være et viktig aspekt når man vurderer identifisering. På grunn av det tidligere nevnte avslaget om innsyn hos politiet om konkrete anmeldelser, manglet vi relevant informasjon under vurderingene. Etter at vi fikk medhold av statsadvokaten i en klage, fikk vi vite at 17 av 23 anmeldte saker hadde blitt henlagt, noen uten etterforskning. Vi kan ikke utelukke at dette kunne ha påvirket vurderingene våre. Kanskje hadde vi anonymisert noen, mens andre hadde blitt knyttet tydeligere opp mot konkret kriminalitet.

Noen måneder etter første publisering skulle saken til mannen det hele startet med opp for retten. Siktelsen for hvitvasking var nå henlagt, men det ble tatt ut tiltale for grov økonomisk utroskap og regnskapsøvertredelse.

Vi valgte da å identifisere Emil-Lion Nomat i deknningen av rettssaken, selv om hovedregelen er at man skal være varsom med dette. Vi hadde allerede identifisert Nomat i den første publiseringsrunden, og hadde samme argumentasjon for å stå ved denne vurderingen i forbindelse med rettssaken.

Seinere identifiserte vi også to regnskapsførere med navn og bilde. Den ene var Ferhat Güven, som var en offentlig kjent politiker i Trondheim og innstilt som byens første finansbyråd. Det er vanskelig å problematisere identifiseringen av ham.

Den andre var Svein Blindheim. Han var regnskapsfører for 19 av selskapene i konkursnettverket. I 17 av disse var det mistanke om straffbare forhold. I tillegg hadde han ført regnskap for minst to selskaper uten å ha lovpålagt autorisasjon. Ett av dem var også etter å ha fått en advarsel fra Finanstilsynet.

Argumentasjonen for å identifisere var i stor grad lik den ved første publisering. Saken om Blindheim har blitt behandlet av PFU, som konkluderte med at det var innenfor god presseskikk å omtale ham med navn og bilde. (Vedlegg 15: PFU-sak 24-168).

Etter publisering

Selv om de omtalte ikke ville snakke med oss før første publisering, var det flere som tok kontakt etter. Tre av de omtalte som tok kontakt etter publisering ville at vi skulle skrive egne saker hvor de fikk komme med tilsvar. Det gjorde vi selvfølgelig. Her var det en liten jobb å sortere ut det som egnet seg i avisa og ikke. De omtalte var naturligvis misfornøyde med det vi hadde skrevet om dem.

Vi var mentalt forberedt på noen skyllebøtter fra de omtalte, og det fikk vi også. Men vi fikk ingen trusler, utenom at vi skulle bli politianmeldt og klaget inn til PFU. Vi har imidlertid ikke hørt fra verken politi eller advokater, ei heller mottatt PFU-klager fra de som ble omtalt i den første delen av publiseringen.

Metoder og verktøy

Lage nettverkskart

Tilbake i april og mai da vi starta arbeidet med å grave i nettverket, hadde vi behov for å visualisere notatene våre i et nettverkskart helt fra start. I stedet for å tegne på et fysisk ark, brukte vi Microsoft Whiteboard.

Der tegnet vi bokser for personer og selskaper, og trakk forbindelser mellom dem, etter hvert som kartet vokste. Vi kunne zoome inn for å se hvor nært eller fjernt de ulike personene var tilknyttet, hvor mange selskaper de hadde til felles, samt mønstre og likheter i hvilke personer som hadde sentrale verv. Vi noterte også bostedsadresser og identifiserte personer som bodde på samme adresse eller i samme gate.

Microsoft Whiteboard er gratis, støtter samarbeid og var tilgjengelig for oss. For Apple-enheter finnes et lignende gratisprogram, Freeform. Ulempen med disse programmene er at dokumentet kun blir en statisk tegning uten eksportmuligheter eller mulighet til å bevare dataene i andre formater. Det er også lett å forskyve figurer ved et uhell, siden ingenting henger fast når man drar en figur. Vi anbefaler derfor å bruke mer avanserte nettverksprogrammer. (Se vedlegg 2: Whiteboard og Freeform). Vi gikk etter hvert over til online-programmet Flourish, som vi vil skrive mer om lenger ned.

Bygge eget datasett

Heldigvis forstod vi tidlig at Whiteboard og Freeform ikke ville gi oss data i rader og kolonner, så vi noterte parallelt i Microsoft Excel. Siden vi ikke visste hva som ville bli avgjørende informasjon, måtte vi sørge for at regnearkene var omfattende nok til å unngå dobbeltarbeid. Samtidig måtte vi begrense dem for å unngå unødvendig informasjon.

Vi opprettet ett regneark for konkurser, ett for aktive firmaer, ett for personer, og ett for bedrifter som var nedlagt på vanlig vis. Etter hvert måtte vi prioritere bort det sistnevnte. I arket for konkurser hadde vi følgende kolonner som ble nyttige for oss: firmanavn, organisasjonsnummer, adresse, fylke, konkursdato, bostyrer, salær til bostyrer og borevisor, pengekrav totalt, sendt til politiet, mistenkte lovbrudd, personer, regnskapsfører og revisor. Vi hadde også noen andre kolonner som vi droppet på grunn av mangelfulle data. I tillegg hadde vi kolonner for å holde orden på innsyns krav som var sendt og enten innvilget eller avslått. (Se vedlegg 3: Excel)

Dersom datajournalistikk hadde hatt ti bud, så ville det første vært å aldri manipulere originaldataene. Når man bygger sitt eget datasett, kan dette imidlertid bli vanskelig. Vi måtte jo inn i det originale regnearket for å legge til mer informasjon etter hvert som det ble bygget opp. Mot slutten opererte vi med hjertet i halsen da vi måtte inn der.

Vi brukte Power Query i Excel for å filtrere dataene. Om vi skulle gjort dette på nytt, med den kunnskapen vi har nå, ville vi brukt en annen løsning. Underveis ble det nødvendig å bruke filtre og pivot-tabeller for å analysere dataene vi hadde. Dette gjorde vi på hver våre pc-er i samme regneark. Skulle vi gjort dette på nytt i dag, ville vi laget egne

regneark for hvert «spørsmål» til datasettet. Da ville det blitt mange regneark, men vi hadde ikke «forstyrret» hverandre da vi jobbet i dokumentet samtidig. Ikke minst ville det vært enklere å finne tilbake til tallene og faktaopplysningene under linje for linje-sjekken.

Organisering av regneark

Siden dette var en kartlegging av et nettverk, var personer-kolonnen uten tvil den mest sentrale for oss. Etter anbefaling fra Diana Guerrero på SUJO, valgte vi å organisere arket slik at hver person fikk sin egen linje. Det betyr at dersom tre personer var involvert i ett selskap som gikk konkurs, fikk selskapet tre linjer, én for hver person. Informasjonen i de øvrige kolonnene var identisk. Ved å føre det på denne måten, ble det enklere å bruke Excel-arket til å lage et nettverkskart senere. I tillegg ga det oss muligheten til å lage pivot-tabeller med fokus på personene i stedet for bare selskapene.

I arket for personer samlet vi informasjon som navn, adresse og fødselsdato, samt antall aktive firma og konkurser personen var involvert i. Dette gjorde vi ved hjelp av XOPPSLAG- og ANTALL.HVIS-funksjonene. (Se vedlegg 4: personer og funksjoner)

Kunne vi jobbet smartere?

Det finnes måter å automatisere utfylling av regneark på, og garantert smartere arbeidsmetoder enn vi brukte i denne fasen. Men tidlig i prosjektet er det vanskelig å vite hvilken retning man skal ta. Det føles risikabelt å investere mye tid i å perfektionere en metode eller lære noe nytt før man er sikker på at arbeidet vil gi ønskede resultater.

Med sommerferien som nærmet seg og tidspresset vi følte på, fikk vi litt skylapper. Selv om metoden var manuell, valgte vi å gjøre det vi kunne for å få raske svar – og det fikk vi. Trikket er å sette av tid etter prosjektet til å lære de automatiseringene man egentlig kunne ha brukt.

Navn på personer hentet vi inn fra ulike kilder, og det viste seg å være flere måter å stave navnene på. Det førte til en viss usikkerhet om vi hadde to personer med nesten samme navn, eller om det var to ulike personer. Vi ser i ettertid at vi kunne ha brukt personnummer og d-nummer i regnearkene for å gi oss et mer sikkert datapunkt for hver person. Vi brukte tid på å vaske bort feil og usikkerhet i navn (se avsnitt Datavasking og anonymisering). Det hadde sannsynligvis vært bedre å ta jobben med å hente inn personnummer for 270 personer i stedet.

Fra regneark til nettverkskart

På et punkt ble det naturlig å gå fra Excel til visualisering av nettverket. Vi kunne bygd noe selv, for eksempel med Python, men det var viktig for oss å sikre at vi klarte å få til et godt resultat både med minimums- og maksimumshypotesen i tankene. Design og funksjonalitet på små skjermer var selvsagt et viktig kriterium, samt at vi enkelt kunne endre på ting underveis. Vi fulgte igjen råd fra Guerrero på SUJO og testa ut programmet Flourish. Når man først forstår hvordan man skal organisere dataene for å vise et nettverk i Flourish, er mye gjort. Vi laga små utsnitt av et fiktivt nettverk først og skalerte dette til store nettverk da vi forstod programmet godt nok.

Etter en vurdering av kost og nytte, kom vi fram til at gratisversjonen av Flourish var tilstrekkelig for behovene våre. Kosten ville være minimum 8.000 euro (årsabonnement), og den eneste ulempen med gratisversjonen var at vi ikke kunne hindre innsyn i grafikken fra andre Flourish-brukere. Det løste vi ved anonymisere alle data vi la inn i Flourish, også fordi vi ennå ikke hadde bestemt i hvilken grad vi eventuelt skulle identifisere aktørene i nettverket. Etter hvert som vi landet på identifisering, la vi inn navnene på de som vi identifiserte i reportasjene.

Datavasking og anonymisering

Før vi kunne visualisere dataene i nettverkskartet, måtte alt vaskes og sjekkes. Vi vurderte å bruke kunstig intelligens for å hjelpe oss med dette, men risikoen for nye feil var for stor, så vi valgte å manuelt gå gjennom alle navn.

Da datasettet var vasket, måtte vi anonymisere det. Totalt hadde vi 670 datapunkter (navn og bedrifter) som skulle knyttes sammen, så vi måtte finne en effektiv måte å anonymisere disse på. Vi brukte Python-biblioteket Hashlib, som erstattet navnene med strenger av tall og bokstaver. For å unngå manuell jobbing skrev vi et script som kjørte hele datasettet gjennom denne prosessen. Vi fikk dermed et anonymisert, ikke-reversibelt datasett som vi kunne jobbe videre med. Her var det avgjørende å være 100 prosent sikre på at riktige navn ble knyttet til riktige koder, så vi bygget ordlister og trippelsjekk alt før vi publiserte nettverkene. (Se vedlegg 5: anonymisering)

Visualisering og design

I nettverkskartet i Flourish brukte vi opprinnelig tre nodetyper: personer, aktive bedrifter og bedrifter som hadde gått konkurs. Vi lagde en fargeprofil og låste én farge til hver nodetype. Dette gjorde det mulig å bygge et stort nettverkskart som var lett å orientere seg i. Vi delte også dataene inn geografisk, slik at man kan studere nettverket i ulike landsdeler og utlandet hver for seg, og tydelig se hvordan de henger sammen. (Se vedlegg 6: nettverket)

I tillegg til det store anonymiserte nettverkskartet, lagde vi mindre nettverk hvor vi identifiserte til hver reportasje. Dette var for å hjelpe leserne å forstå hvor i nettverket vi var og i hvilke andre lokaler personene hadde drevet restaurant, vist som hus i illustrasjonen. (Se vedlegg 7: Bulduknettverket)

For oss har Flourish revolusjonert måten vi kan lage og vise nettverkskart. Tidligere var det en utfordring å produsere slike visualiseringer, men nå er det blitt enkelt og effektivt. Vi har også lært at Flourish har gode løsninger for andre typer grafikker, og har brukt det i flere andre saker og på helt andre måter.

Tidslinjer og kart

For å vise utvikling for selskaper per lokasjon over tid, brukte vi tidslinje laget i visualiseringsverktøyet Everviz. Sakene inneholdt mange tall, firmanavn og adresser, vi fant det derfor fornuftig å skille ut regnestykkene som «hang ved» hvert selskap på en

visuell måte. Vi hardkodet «kvitteringer» for å hjelpe leseren å skille ut denne informasjonen fra løpende tekst. (Se vedlegg 8: tidslinje og kvitteringer).

Inspirert av NRK sitt kart i saken om Massasjesalongene, ønsket vi å vise hvor konkursene har skjedd og når. Her kunne også Flourish brukes; kartfunksjonen krever dato og koordinater for å plassere en prikk på ønsket sted i ønsket rekkefølge i kartet. Fra originaldataene trakk vi ut adresser og konkurstdatoer og bygget et eget kart-datasett ved å søke opp adresser i Google maps og notere ned latitude og longitude. Vi la også ved en kontrollkolonne med lenke til stedet i Google maps som kunne ettergås i etterkant. For noen selskaper hadde vi kun stedsnavn (ikke gateadresser), derfor begrenset vi zoomlevel for leserne så man ikke skulle kunne tro konkursen hørte til en annen bedrift. Fordi kartene oppfører seg ganske ulikt i høyde og breddeformat, og fordi vi har to språk i avisa, produserte vi fire kart: bokmål og nynorsk for mobil, og bokmål og nynorsk for desktop. (Se vedlegg 9: geolokasjon)

Vi ønsket å gjøre flere saker tilgjengelig for leseren fra første stund, men i stedet for tradisjonelle kryss-lenker, laget vi interaktivt kart i verktøyet Thinglink. Her kan man zoome i tre nivåer: kart, by og adresse til restauranten. Slik kan leseren selv velge hvilken sak hen er interessert i, og samtidig få et inntrykk av hvor mange saker som eksisterte i sitt nærmiljø. Vi tok dronebilder av alle lokasjonene for oversikt, og brukte blant annet Google Streetview-bilder av husene på gatenivå, tatt på den tiden restauranten faktisk var i drift - så langt det lot seg gjøre. I de tilfellene der det er nye eiere som driver i lokalene da bildet er tatt, opplyste vi om dette. Fra kartet kan man gå inn i saken om konkurser på den adressen. (Se vedlegg 10: Thinglink)

Hele prosjektet ble også knyttet sammen med samme visuelle profil i sakene og egen logo, som speilet fargene i nettverkskartet, samt faktabokser som kunne utvides. (Se vedlegg 11: logo og faktaboks).

Vi publiserte alle reportasjene om de ulike lokalene samtidig, slik at lenkene i kartet skulle være aktive. Men på front på smp.no hadde vi den ene saken med historien til «Inger», som mente hun var lurt til å bli med på konkursskriminaliteten. I tillegg hadde vi en kommentar fra daværende sjefredaktør Hanna Relling Berg, samt en åpen sak som forklarer hovedlinjene i prosjektet og funnene våre.

Utover ukene som kom, ble de øvrige reportasjene frontet én og én, slik at de som ikke hadde klikket seg rundt i kartet og lest alt med én gang, fikk dem porsjonert utover. Dette gjorde også at alle reportasjene fikk lengre levetid, fordi de ble «oppdaget» på nytt da folk kom til det samme kartet i bunnen av alle reportasjene.

KI-genererte illustrasjoner

I saken om anonyme «Inger» ønsket kilden ikke å stille opp på anonymiserte bilder. Vi var inne på tanken om å bruke kunstig intelligens, konkret lage illustrasjoner med Dall-E, som viste situasjonene kilden beskrev. Det var flere utfordringer med dette. Én er at

generative modeller har innebygde variasjoner i svarene sine og derfor er det vanskelig å produsere to bilder som skal inneholde de «samme» personene.

Et viktig spørsmål er om det er greit å bruke generativ KI i en slik sak eller i journalistikken i det hele tatt? Vi falt ned på å ikke bruke illustrasjonene, men å kjøpe illustrasjoner fra en lokal kunstner. Fordi vi allerede hadde prøvd å generere bilder, ble det mye enklere å forklare kunstneren hva vi ønsket oss. Dette sparte oss for flere runder korrektur med kunstneren, og vi kom raskere i mål. (Se vedlegg 12: illustrasjoner)

Spesielle erfaringer

I denne artikkelserien har vi gått inn i flere bygder på Sunnmøre og skrevet om steder og personer på en måte som er uvanlig for ei lokalavis. Forholdene er heller ikke større i Ålesund enn at mange vet om eller kjenner personene eller familiene til dem som er omtalt.

Vi har vært åpne, tydelige og direkte. Vi har til dels med mange detaljer forklart leserne hvordan konkurskriminalitet har skjedd i deres lokalsamfunn – og vi har identifisert hvem som står bak. Vi ser at denne typen journalistikk, hvor noen av elementene er hverdagslige i finanspressen, slår ekstra hardt og blir veldig synlige på mindre steder.

Det setter særskilte krav til hvordan vi behandler kilder og den som blir anklaget for noe. I noen tilfeller betyr det kanskje også at vi må ta ekstra hensyn. Men når det er sagt, betyr det ikke at vi skal unnlate å omtale kritikkverdige forhold. Selv om det er en påkjenning å få et slikt søkelys på seg, har vi erfart at oppsiden for samfunnene rettferdiggjør det.

Noe vi merket oss, var hvordan de to rundene med identifisering ble oppfattet blant noen lesere og andre vi har kontakt med i vårt virke.

I første runde identifiserte vi 14 personer, samtlige av utenlandsk opprinnelse. Flertallet var fra Tyrkia, men det var også personer fra land som Syria og Irak. Det var et visst aldersspenn, men flertallet var i en alder der det er naturlig å ha barn i barne- og ungdomsskolealder og være en del av lokalmiljøet. De fleste av disse er bosatt i Ålesund og på Sunnmøre. Dette la vi til grunn da vi vurderte identifisering, innhold og presentasjon, og det var en del av grunnlaget for at vi valgte å utsette publisering til etter jul. Tilbakemeldingene vi mottok etter publisering var nesten utelukkende positive med tanke på identifiseringen.

Langt krassere tilbakemeldinger fikk vi da vi identifiserte den lokale regnskapsføreren Svein Blindheim, som er tidlig i 70-årene og har voksne barn. Blant reaksjonene vi mottok var at vi var hensynsløse, ettersom han hadde mistet kona si et års tid tidligere, og det ble insinuert at identifiseringen kunne få store konsekvenser.

Vi har forståelse for at det er en tøff påkjenning for alle som har blitt identifisert i dette sakskomplekset, men det var uventet at reaksjonene skulle bli så forskjellige. En mulig

forklaring er at det er enklere for de fleste av Sunnmørspostens lesere å identifisere seg med og ha sympati for den som ligner mest på seg selv.

Etter publisering har vi blitt anklaget for å ha vært fordomsfulle da vi valgte ut hvem vi skulle skrive om. Det stemmer at alle restaurantdriverne vi skrev om er av utenlandsk opprinnelse. Vi mener at grunnen til at vi har kommet på sporet av akkurat dette nettverket, er fordi det hele startet med en siktelse mot én av dem. Det kunne like gjerne vært en nordmann i et annet nettverk. Det er metoden som har ført oss på sporet av akkurat disse personene.

Motstand

Før publisering var det særlig to ting som skilte seg ut som særlige utfordringer: Avslag på innsyn hos politiet, og at de vi skulle skrive om gjorde seg utilgjengelige.

Avslag på innsyn hos politiet

Det var nødvendig å gjøre intervju med politiet til sakene våre. I flere av konkursene som vi skulle skrive om, sto det at driverne var politianmeldt av bostyrer. Det var naturlig å be politiet om informasjon om hva som skjedde med anmeldelsene. I tillegg hadde vi lyst å stille spørsmål om hvordan og hvorvidt det arbeides med konkursskriminalitet i det hele tatt, og ikke minst om de vi skrev om var kjent for politiet i andre saker. Før sommeren hadde vi bedt om innsyn i alle straffesaker som de vi undersøkte var involverte i, og fått et avslag som vi aksepterte.

Da vi tok kontakt med politiet for å spørre om de konkrete anmeldelsene, fikk vi beskjed om at også dette måtte behandles som en innsynsforespørsel. Vi mente det ikke burde være nødvendig – vi ringer jo stadig vekk og ber om status i pågående etterforskninger ellers i hverdagen. Men vi gjorde som vi fikk beskjed om, og sendte forespørsel i november 2023, som ble avslått noen dager senere.

Begrunnelsen var at informasjonen var underlagt taushetsplikt, og at anonymisering ikke var en mulighet fordi vi allerede kjente identiteten til de involverte.

«Det forhold at en etterforskning evt. er iverksatt, evt. at det er gitt en reaksjon eller at saken er henlagt kan samlet skape et fragmentarisk inntrykk som i publisert form medføre en belastning, med liten mulighet for kontradiksjon for den person saken gjelder. Avhengig av det underliggende faktum kan en slik oppstilling også stride mot uskyldspresumsjonen. Det påligger politiet en positiv plikt til å verne om enkeltindividets personvern, jf. EMK art 8. Kompenserende tiltak for å sikre at personvernet og privatlivet blir respekt er ikke mulig i nåværende tilfelle da det allerede følger av begjæringen hvem sakene gjelder,» sto det i avslaget.

Dette reagerte vi sterkt på og klagde til Statsadvokaten i desember. Vi argumenterte blant annet med at vi ofte får vite status i både pågående og avsluttede saker, også når vi kjenner identiteten til siktede. Det er for eksempel ikke uvanlig at man får vite identiteten

i forbindelse med varetektsfengsling. Her visste vi navnet på de anmeldte fordi det sto hvem som ble anmeldt i innberetningene til bostyrerne.

Videre argumenterte vi med at det å *ikke* forklare hva som skjedde med en anmeldelse ville være mer problematisk enn det motsatte. Hvis vi skriver at en person er politianmeldt, men for eksempel ikke får med oss informasjon om at saken er henlagt, og hvilken kode den er henlagt på, så vil jo det kunne gjøre at leserne i større grad tror at personen er skyldig.

Selv om det har mye å si hvordan en straffesak har blitt avsluttet, og hvilken henleggelseskode som er brukt, bestemte vi oss for at vi ikke kunne vente til vi fikk svar på klagen før vi publiserte. Erfaringsmessig kan dette ta flere måneder. Vi hadde allerede brukt mye tid på å vente på avslag fra politiet.

Den 28. februar, nesten to måneder etter at vi startet publisering, fikk vi medhold i klagen fra statsadvokaten, og fikk innsyn i informasjon om hva som skjedde med de konkrete anmeldelsene. Da lagde vi en egen sak som oppsummerte, i tillegg til at vi la inn avsnitt i de sakene hvor en politianmeldelse var omtalt. Kort fortalt var 17 av 23 saker henlagt. I noen av dem var det ikke åpnet etterforskning.

En svakhet ved vårt arbeid er at vi ikke kan dokumentere hvorvidt personene vi har skrevet om har fått forvaltningsstraff. Siden det er forbud mot dobbeltstraff i Norge, kan ikke en person få både forvaltningsstraff fra Skatteetaten og straff fra politiet for samme forhold. Dersom politiet har sendt over noen av sakene til Skatteetaten, er det i praksis umulig for oss å finne ut av hvordan det gikk med saken. Vår erfaring er at det er nytteløst å be om innsyn i enkeltsaker hos Skatteetaten. På deres egne nettsider skriver de at opplysninger om både enkeltpersoner og foretak er taushetsbelagte. I skatteforvaltningslovens kapittel om taushetsplikt, ser vi få åpninger for muligheter for innsyn, særlig i dette sakskomplekset. Vi kunne ikke akkurat regne med at de vi skulle omtale på kritisk vis ville fritta Skatteetaten fra taushetsplikten heller. Det er derfor en viss fare for at personene vi skriver om har fått forvaltningsstraff, uten at vi har fått vite det. Hvis personene vi omtalte hadde gått med på samtidig imøtegåelse, kunne vi kanskje fått avklart dette.

Utilgjengelighet

Det var ikke bare manglende innsyn som stakk kjepper i hjulene for oss. En annen utfordring var at de vi skulle skrive om gjorde seg utilgjengelige da vi forsøkte å innhente samtidig imøtegåelse. Noen svarte på telefon første gang vi tok kontakt, men aldri igjen. Noen svarte ikke i det hele tatt, tross gjentatte anrop, tekstmeldinger, e-poster og meldinger på sosiale medier.

Vi hadde en mistanke om at kontaktforsøkene ble ignorert, i håp om at saken dermed ikke ville bli publisert. Denne mistanken ble forsterket da flere av de som hadde vært utilgjengelige før publisering, tok kontakt etter publisering.

Arbeidet med å sørge for at vi var innenfor den presseetiske standarden når det kom til samtidig imøtegåelse, handlet derfor i stor grad om å forsikre oss om at de omtalte var forelagt alle påstander som kom fram i artiklene, og også informasjonen om at de ville bli identifisert med navn og eventuelt bilde.

Organisering av arbeidet

Sunnmørsposten har gjort flere store graveprosjekter før, men Konkursnettverket har nok vært det største og mest omfattende.

Camilla jobber vanligvis som krimjournalist, og Harald som næringslivsjournalist. Det ble etter hvert tydelig at ved å prioritere dette graveprosjektet, ble noe annet prioritert bort. Det var ikke sånn at kollegene våre kunne dekke opp alle sakene vi vanligvis ville laget i denne perioden. For andre lokalavisjournalister og -redaktører som skal prioritere graving, er det viktig å ha et bevisst forhold til hvilke saker en da trolig vil gå glipp av eller tape nyhetsskappløpet på. Dette bør både redaktør og journalister være innforstått med på forhånd.

Den første nyhetssaken om restaurantdriveren som var siktet ble laget i slutten av mars 2023. Noen dager senere begynte både Camilla og Harald med enkel research og innsynsbegjæringer i det små.

I denne perioden jobbet Sunnmørsposten med å innføre nye rutiner for hvordan vi jobber med graveprosjekter. Derfor hadde vi oppstartmøte den 9. mai 2023 sammen med gravesjef Eirik Meling, hvor vi blant annet definerte noen hypoteser og et minimums- og maksimumsmål.

Fra oppstartmøte og gjennom sommeren jobbet både Harald og Camilla med prosjektet innimellom vanlig dekning og turnusvakter.

Til høsten var det valg, og «etter valget» ble satt som tidspunkt for når vi skulle sette oss ned og jobbe fulltid med dette prosjektet. Ifølge saksloggen rigget vi oss til på et eget møterom hvor vi satt og jobbet fulltid med prosjektet fra 26. september 2023. Vi har tatt noen turnusvakter innimellom, men ble fritatt fra så mange som mulig av disse utover høsten og vinteren. Sunnmørsposten er ikke større enn at det betyr at andre kolleger har dekket opp vaktene våre for at vi skulle kunne konsentrere oss om graveprosjektet. Sånn sett er Konkursnettverket resultatet av lagarbeid.

Mange kolleger gikk forbi møterommet vi hadde okkupert og lurte på hva vi egentlig drev med. Vi brukte mye tid på å gå grundig gjennom alle innberetningene vi hadde fått, og peilet ut en kurs for hvordan vi skulle forklare for leserne hva vi hadde oppdagat.

Etter hvert som vi kom fram til en plan for skriving og publisering, koblet vi på flere personer som kunne bistå med design og utvikling. Journalister og designere samarbeidet om å komme fram til grafikker som ble presise og ga riktig bilde, og som også så bra ut.

Det ble gjort et stort arbeid med å skaffe bilder av fasadene av restaurantene. Vi hadde fotograf som dro rundt i hele distriktet og sørget for både dronefoto og vanlige bilder fra gateplan. Da det nærmet seg publisering ble også frontsjefene koblet på for å bistå med publiseringsstrategi og frontinnganger.

Mappestruktur

Det er aldri enkelt å koble på personer underveis i slike store prosjekter. Vi lagde en mappestruktur i Teams for å holde orden. Det finnes sikkert andre programmer som kan gjøre nytten, men en fordel er at innholdet i pdf-dokumenter stort sett er søkbare i Teams.

Mappestrukturen gjorde det enklere for journalistene seg imellom å holde orden, men også for designere som kunne gå inn og sjekke opplysninger i dokumenter uten nødvendigvis å spørre journalistene. Sånt blir det færre forstyrrelser av.

Ikke minst gjør mappestrukturen det enklere å finne tilbake til enkeltopplysninger. Det er nyttig både under linje for linje-sjekk, når man skriver SKUP-rapport eller svar på PFU-klager.

Den mappen som ble hyppigst brukt var «innberetninger og kjennelser». Det var her vi lagret alle innberetninger som kom inn, og som inneholder rådataene for datasettet vårt. I tillegg hadde vi egne mapper for dommer, innsyn fra arbeids- eller mattilsynet, bakgrunnssamtaler, intervjuer, saksutkast og tilsvarsrunde, for å nevne noen. Det vil alltid være noen dokumenter som ikke passer inn i noen av mappene, men vi har sørget for å holde antallet på disse lavt, slik at det likevel er oversiktlig. Noe så banalt som å gi filene beskrivende navn har også vært viktig.

Den strenge organiseringen gjorde det også enklere å opprette et samarbeid med Adresseavisen, og dele dokumenter med dem. Det var helt avgjørende at saksloggen ble fylt ut, og at alle fulgte strukturen da vi skulle samarbeide på tvers av redaksjoner.

Hva er nytt

Gjennom et stort antall eksempler, har vi grundig vist fram hvordan denne typen konkurskriminalitet utføres. Det vi har presentert for leseren er et utvalg som er hardt prioritert. Grunnlaget vi har for å vise til en spesifikk metode, er mye større.

Funnene våre viser at det er nærmest risikofritt å bedrive konkurskriminalitet i dette omfanget. Bostyrerne anmelder noe, men politiet gjør sjelden undersøkelser – enda sjeldnere fører det til straff. Det gjør at de samme personene igjen og igjen kan gjennomføre denne typen konkurskriminalitet, som til sammen har store kostnader for samfunnet.

Vi har vist hvordan gode hjelpere kan legge til rette for denne typen kriminalitet. Regnskapsførere har plikter, blant annet å rettlede ledelsen i selskapet, samt plikt til å avslutte samarbeidet om det ikke skjer bedring. Vi har vist at det ikke nødvendigvis skjer.

Vi har også vist at de som skal følge opp regnskapsførere, Finanstilsynet, ikke alltid oppfyller sin funksjon.

Konsekvenser

En direkte konsekvens av artikkelserien er at Ferhat Güven ikke ble finansbyråd i Trondheim. Sunnmørspostens og Adresseavisens avsløringer av konkurshistorikken til regnskapsføreren som var innstilt til å bli Trondheims første finansbyråd, førte til at han trakk seg før tiltredelsen.

I tillegg har Finanstilsynet startet undersøkelser av regnskapsførervirksomheten til Svein Blindheim på grunn av våre avsløringer. I skrivende stund er saken fortsatt under behandling.

Vi ser også at bostyrere lokalt har strammet inn på rutinene sine når det gjelder politianmeldelser av denne typen konkurskriminalitet. Et konkret eksempel er at bostyrer Bjørn-Ivar Borgund har nevnt artikkelserien i en innberetning som en årsak til at han har gjort ytterligere undersøkelser av et konkursbo. Dette førte til anmeldelse.

Samtidig har flere leverandører som typisk leverer varer til denne typen virksomhet, gitt uttrykk for at de har strammet inn på sine kreditrutiner.

Vi ser også at vår journalistikk, sammen med andre som har skrevet om samme saksfelt, har ført til økt politisk oppmerksomhet. Samtidig har det blitt gitt større overføringer til politiet, som skal brukes til å bekjempe økonomisk kriminalitet.

Til sist viser tilbakemeldinger vi har fått at dekningen vår har ført til en oppvåkning hos leserne våre, mulige kunder ved disse restaurantene. Vi mener også at journalistikken har en forebyggende effekt, da vi har vist fram metodene som blir brukt. Det vil neppe være like enkelt å fortsette virksomhet i samme mønster lokalt etter artikkelserien.